

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на научна и образователна степен доктор

Докторант: Боряна Филипова Козарева

Тема на дисертацията: Индикатори за изследване на информационното поведение на потребителите в университетските библиотеки в България

Научен ръководител: д-р Елица Иванова Лозанова-Белчева, доцент в катедра БНИКП, ФФ, Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, докторска програма „Теория на научната информация“ – Информационно обслужване, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ФФ, катедра БНИКП

Рецензент: д-р Ели Драганова Попова, доцент в катедра БНИКП, ФФ, Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Данни за докторанта и докторантурата

Боряна Козарева завършва средното си образование през 1994 г. в 4 СОУ с изучаване на чужди езици и получава специалност архиватор-документалист. По-нататъшните ѝ образователни избори говорят за широки интереси и стремеж към придобиване на съвременни квалификации и компетентности:

В периода 1996-1999 г. Б. Козарева получава професионална квалификация по специалност Комуникации в бита и бизнеса в Техническия университет, София, Свободен факултет.

През 2000-2001 завършва обучение в Университета за национално и световно стопанство, София по професионална квалификация специалност Финансово-счетоводна и правна дейност на фирмата; а в 2002 - 2005 г. отново в Университета за национално и световно стопанство, София завършва магистратура по специалност Счетоводство и контрол.

През 1994-1999 Боряна Козарева завършва Софийския университет, Философски факултет, Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ с магистърска специалност Библиотечно-информационни науки.

В периода 2017-2020 г. тя е редовен докторант в Софийския университет, Философски факултет, Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ по

професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, докторска програма „Теория на научната информация“ - Информационно обслужване“
Докторантката е зачислена със заповед РД 20-1009/13.07.2017 г. Отчислена е с право на защита, след като е изпълнила плана на обучение, със заповед РД 20-1017/16.07.2020 г.
Предварителното обсъждане на дисертационния труд предизвика изключителен интерес, поради актуалността и значимостта на разработената тема. Дискусията протече с високи оценки от страна на колегията за постигнатите от докторантката резултати. Бяха уточнени основни бележки и необходимост от допълване на научния труд с конкретни индикатори. В хода на вътрешната защита беше избрано жури на основание на решение на Факултетния съвет от 06.07.2021 г., протокол №17 и заповед № РД-38-356/ 17.07.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“. Няма допуснати нарушения на Правилника и са спазени всички срокове, както и националните изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Индивидуалният план и положените от докторанта изпити са протекли изцяло според изискванията на Закона. В резултат на което може да се направи извода, че при реализирането на процедурата няма допуснати нарушения.

Представяне на дисертационния труд

Представеният текст е в обем от 253 с. Състои се от увод, три глави, списък на използваната литература и 8 приложения. Съдържанието детайлно и прегледно представя структурата на труда. В началото е приложен списък на фигурите и таблиците – общо 58 на брой, с указана страница, на която се намира съответната илюстрация. Глава Първа е теоретична (с. 16-85): **Терминологична и теоретична рамка на изследването. Основни модели за проучване на информационните потребности.** В нея са дефинирани работните термини и понятия, чрез които докторантката представя и развива темата. Разгледани са голям обем от изследвания на информационното поведение: дадени са най-известните и релевантни на изследването класификации на модели; представени са над 10 основни модела за проучване на информационното поведение, вкл. 3 варианти на модела на Уилсън – първи, втори и обобщен. Втора глава (с. 86-140): **Анализ на чуждестранната практиката в проучването на информационното поведение на потребителите** е посветена на задълбочено проучване на чуждестранната практика с фокус върху същностни за настоящото изследване проблеми: Критерии за информационно осигуряване в университетите в чуждестранните акредитационни и рейтингови системи с разгледани модели за акредитация в САЩ, Великобритания, Германия и Европейската практика в

контекста на Болонския процес и тенденциите за хармонизиране на образователното пространство на страните – членки на ЕС. Анализирани са международни рейтингови класации, представени са индикатори за информационно обезпечаване на образователния процес, стандарти за умения за работа с информация и информационна грамотност във висшето образование. Направен е обстоен анализ на **Информационно осигуряване на образователния и изследователския процес в университетските библиотеки**, подбрани по определени аргументирано представени в труда критерии. Направен е обширен в географските си измерения преглед на чуждестранните практики в областта на изследването на информационното поведение в библиотеките. Научният труд е актуализиран с отделено внимание на предизвикателствата, настъпили в условията на пандемията от COVID-19 и въздействието ѝ върху информационното поведение на потребителите. В Третата глава (с. 141-217): **Изследване на информационното поведение в университетските библиотеки в България. Препоръчителен модел за проучване и анализ на информационно поведение** границите се променят и докторантката се насочва към представяне и изследване на българската практика. В тази част на труда са съсредоточени проучванията на докторантката и усилията ѝ за създаване и апробиране на препоръчителен авторски модел за изследване на информационното поведение на потребителите. В **Заклучение** се обобщават постигнатите резултати и изпълнените задачи, като се съпоставят работните хипотези с наложените от направените проучвания и изследвания от автора на труда изводи. Така приетата структура е напълно защитима и дава възможност за разгръщане на изследователската проблематика и стройното логическо изграждане на доказателствата, водещи към потвърждаване на хипотезите.

Списъкът на използваната литература е впечатляващ с авторитетни източници и признати в областта автори. Той съдържа общо 195 описания, от които 143 са чуждестранни. Посочени са страниците на позоваването за всеки от източниците. Това оформление превръща списъка в ценен информационен източник, защото насочва към контекста, в който е направено позоваването и разширява информационната стойност на труда. Богата е и допълващата информация под линия. Препратките, позоваванията и библиографските описания са коректни и правилно оформени.

Оценка на дисертационния труд. Общата ми оценка за дисертационния труд е изцяло положителна, като основанията за това са:

- Избраната от докторантката и нейната научна ръководителка тема е изключително актуална, значима и дисертабилна. В съвременния свят мястото на информацията става все по-значимо и уменията за издирване, използване и оценка на източниците на информация са определящи за качеството на удовлетворяване на информационните потребности и информационното обслужване, за качеството на образователния процес и самообразованието. Все повече се откроява тенденцията за внимание на библиотеките към потребителите, изучаване на техните характеристики, навици, умения, изисквания и очаквания по отношение на библиотечното и информационното обслужване. Новите поколения потребители изискват качествено ново отношение, съдействие и професионализъм от страна на екипите, работещи в библиотеките. Познаването на съвременните потребители е условие за адекватното присъствие на библиотеките в осигуряването на техните информационни потребности. Част от постигането на тези позиции изисква от библиотеките системни проучвания, мониторинг и актуализиране на данните. Особено важно е всичко това за университетските библиотеки, които са водещи в модернизацията на информационното обслужване и осигуряването на научно-изследователските и учебно-образователни дейности на академичната общност.
- Точно и ясно са очертани обекта, предмета, целите и задачите на изследването; правилно подбрани са изследователските методи. Очертани са рамките на темата и формулирани работните хипотези.
- Изключително добре е развита теоретичната глава с пълно представяне на терминологичния инструментариум, който осигурява на докторантката научно и еднозначно прилагане на понятията, правилно позициониране на тези, становища и изводи. Показателите за описание и сравнение на обектите са описани с аргументиран набор от индикатори, проучени в международен и национален аспект и съответно подбрани за приложение в българските специфични условия. Избраните и обстойно разгледани основни модели за изследване на информационното поведение дават солидна основа, върху която устойчиво и неоспоримо се изгражда корпуса на изследването.
- Постигната е цялостност на труда на различни нива, компоненти и детайли. Самата структура предполага навлизане в темата от теоретичните към научно-практическите проучвания и обобщения, от общата картина на проблемите с отношение към темата, представена в широки международни граници към

стесняване на проблематиката към националната специфика. През целия труд преминава нишка на свързаност на направените проучвания на източници, модели, стандарти, практики с целите на изследването и подчиненост на критериите за направените избори на стремежа за пълноценно, добронамерено и коректно изследване на темата и доказване на хипотезите. Из целия труд има препратки към други части от него, както отбелязах, на различни нива: между главите и разделите, между изводите в емпиричното изследване, между теоретичните постановки и практическите проучвания и констатираните резултати, между анализите на резултатите в рамките на емпиричното проучване, между резултатите от апробирането на модела и други подходящи части на изследователските раздели. Тази свързаност, според мен, удостоверява задълбочено познаване от страна на докторантката на теорията, на средата, на проблематиката и практиката, умение да свързва изследователските данни и да прави обобщения, което показва и достоверност на направените изводи.

- Изводите след всяка глава са съществен елемент от труда. Те не повтарят формално написаното в съответната част от дисертационното изследване, а се отличават с качествени обобщения и обвързаност с предложените хипотези.
- В представянето на добрите практики са разгледани огромно разнообразие от университети в различни краища на света. Взети са под внимание икономически, политически и социални фактори, въздействащи върху поведението и, по специално, информационното поведение на потребителите. Проблематиката е изследвана в контекста на различни специалности в университетите, което придава на изводите обобщаващ характер.
- Изведеният препоръчителен модел е обоснован, обвързан с представената международна практика, съобразен с очертаните чрез проучвания особености на българската действителност. Представен е ясно, прегледно, добре описан и обяснен в детайлите.
- Направените за целите на изследването проучвания са с много добре разработена, обяснена и приложена методология, която предопределя достоверност на получените данни. Авторът добросъвестно и умело работи с използваните научни методи и инструментариум за провеждане на проучванията.
- Стилът на работата е гладък, ясен, съобразен с жанра на дисертационния труд.

- Онагледяването на текста с фигури и диаграми допринася за по-доброто вникване в отделните компоненти на проведените от докторанта проучвания. Те са разработени прегледно с много полезна за пълноценното им възприемане допълнителна текстова информация в самите фигури.
- Авторката има богат личен опит в наблюдението и изучаването на изследвания обект и това придава допълнителна тежест на направените от нея коментари, разсъждения и изразено лично отношение към установени факти и резултати. Това, явно, ѝ помага да осмисли по-критично и рефлексивно изследваните явления и по-уверено да изрази личното си професионално мнение.
- Дисертационният труд е представен в удобна за преглед и изучаване форма чрез обработка с JPdfBookmarks, което дава възможност за бързо и лесно навигиране в текста.
- В дисертационния труд е използван актуален, правилно подбран и компетентно организиран научен апарат. Цитираните публикации са стойностни и авторитетни. Цитирането е коректно и професионално, напълно съобразено с изискванията в научно-изследователската работа. Съвестно и изчерпателно са цитирани публикациите на други автори, които имат отношение към темата на дисертацията. Приложената библиография на български и чужди публикации се отличава с пълнота и коректност.
- И не на последно по значение място, бих искала да отбележа умелото и дискретно присъствие на научния ръководител с голям опит, който е извлякъл най-добрите качества на докторанта като изследовател и е дал верните насоки за най-доброто развитие и представяне на темата.

Критични бележки

Това, което мога да посоча като недостатък на работата е свързано с обективни обстоятелства, а не е слабост, допусната от докторанта. Още повече, че авторката сама неколkokратно обяснява тези трудности, попречили ѝ да изпълни изследването си по замисления начин. Но, описаните настойчиви и разнообразни опити да се съберат достатъчно данни за достоверност на изводите в направените изследвания говори за познаване на изискванията и наличие на нужната подготовка от страна на докторанта. Резултатите от проведената онлайн анкета, и по-точно малкият брой отговори, е познат проблем на всеки изследовател на българската библиотечна практика и е показателен за поведението на библиотечните кадри и отношението им към изследователската работа.

Мисля, че е необходимо да се обясни издирването и подбора на представените изследвания в т. 2.4.1. Преглед на чуждестранната практика към т. 2.4. Изследване на информационното поведение в библиотеките. На с. 140 докторантката посочва, че „е представена една ограничена извадка от проведени чуждестранни проучвания на информационното поведение“, но няма уточнения на какво се базира този избор. Подобно допълнение би разширило знанието и разбирането за изследването на информационното поведение в чуждестранните университетски библиотеки.

Оценка на научните приноси:

Първи: Задълбочено **проучване и открояване на значими теоретични източници** в подкрепа на целите на изследователския труд. Изграждане на солидна теоретична база, върху която стъпват изследователската и научно-приложната част на темата.

Втори: **Широко представяне на темата в различните ѝ насоки и аспекти в международен контекст.** Представените модели във втория раздел на Първа глава, с цялото им разнообразие и богатство от подходи и идеи, всъщност доказват колко сложна и динамична е проблематиката на изследването. Изследва се многоаспектно и чрез различни подходи огромно разнообразие от модели на информационно поведение, базирани на различни критерии.

Трети: Могат да се изведат типове информационно поведение, базирани на проведената апробация на модела. А това би довело до условно систематизиране и на процесите на информационно обслужване – задаване на алгоритми, чрез които да се елиминират пропуски, дължащи се на различни обстоятелства.

Четвърти: Създаден е препоръчителен модел за изследване на информационното поведение на потребителите в българските университетски библиотеки, основан на резултатите от проучвания и моделът е апробиран. Той има и теоретично значение – обогатява теорията с особеностите на българската действителност, и практическа стойност – дава възможност за приложение на нови и ефективни методи за подобряване на качеството на информационното обслужване.

Пети: Формулирани, развити и аргументирани чрез данни от поредица проучвания и цитирани източници са областите, в които се формулират конкретните индикатори за оценка на информационното поведение. Този принос очертава полетата за изследване на информационното поведение и дава възможност да се представят възможните конкретни индикатори, които описват това поле. Тези полета и индикатори имат

различна динамика и устойчивост и могат да се конкретизират на различни нива: национално, институционално и за всяка отделна библиотека.

Автореферат

Авторефератът е структуриран много добре, в съответствие с изискванията и съдържа всички основни и задължителни за един дисертационен труд елементи: актуалност на избраната дисертационна тема, дефиниране на обект и предмет на изследването; изрежда основни цели, задачи; откроява получените резултати от направените проучвания, извежда приноси моменти, описва и обяснява избраната методология, прави аргументирани обобщения и научни изводи. Авторефератът също е обработен с JpdfBookmarks, което дава възможност за бърза навигация в текста.

Лични впечатления

Докторанката се отнася сериозно и отговорно към работата по дисертационния си труд. Проявява отзивчивост и ангажираност към дейностите и живота в Катедрата. С готовност пише рецензии на дипломни работи, включва се в инициативи от различен характер – изследователски, учебни, подкрепящи.

Участие в конференции

Докторантът участва успешно и активно в 5 конференции с доклади, свързани по съдържание с темата на дисертационния труд, една от които е международна:

- 1) Научна конференция "Съвременни методи и методики за научни изследвания", 30.03.2018 г. СУ, ФФ, София. Тема и вид на доклада: "Методи за изследване на индивидуалните информационни потребности на потребителите на библиотечни услуги" - доклад с презентация, предстои публикация
- 2) Международна видеоконференция "Перспективи за културните институции на паметта - библиотеки, музеи, архиви в дигиталната ера", съвместна инициатива на Катедра „ БИНКП“ и Орловския държавен институт по култура (гр. Орел, Русия), 10.05.2018 г. Тема и вид на доклада: "Изследване на информационно-търсещия процес в университетски библиотеки по модела на Култау" - доклад с презентация.
- 3) XXVIII Национална конференция на ББИА "Българското книжовно наследство - част от европейското културно пространство", Пловдив, 7 – 8 юни 2018 г. Тема и вид на доклада: "Информационни потребности и информационно поведение на потребителите в библиотеките".
- 4) Втора обща докторантска конференция "Млади изследователи", Докторантски център СУ "Св. Климент Охридски", София, 20.02.2019 г. Тема и вид на доклада: "Изследване на информационното поведение на потребителите в университетските библиотеки“

5) "Регионални културни политики за опазване на книжовно-документалното наследство в институциите на паметта- библиотеки, архиви, музеи", 21-22 октомври 2019 г.; Кюстендил. Тема и вид на доклада: „Отразяване на темата „Кюстендил“ във фонда на Централна селскостопанска библиотека“

Публикации

Докторантката има 7 публикации в рамките на дисертационната тема, една от които е в съавторство.

1. Козарева, Боряна. Информационни потребности и информационно поведение на потребителите в библиотеките, В: Сборник Доклади от XXVIII НК на ББИА, Пловдив, 7-8 юни 2018 г. С.: 2018, ББИА, с. 84-88.

2. Козарева, Боряна. Методи за изследване на индивидуалните информационни потребности на потребителите на библиотечни услуги, В: Сборник доклади от конференция "Съвременни методи и методики за научни изследвания", София, 30 март 2018 г. С.: УИ "Св. Климент Охридски", 2018, с. 139-147.

3. Козарева, Боряна. Изследване на информационно-търсещия процес в университетски библиотеки по модела на Култау. В: Перспективи за културните институции на паметта – библиотеки, музеи, архиви в дигиталната ера. Международна видеоконференция София-Орел, 10 – 11 май 2018 г.: Сборник с доклади. С.: УИ "Св. Климент Охридски", 2019, с. 120-128.

4. Козарева, Боряна. Модели за изучаване на информационното поведение на потребителите. В: Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ФФ, Книга Докторанти, Т. 3, 2018. С.: УИ "Св. Климент Охридски", 2019, с. 231-248.

5. Козарева, Боряна. Изследване на информационното поведение на потребителите в университетски библиотеки. В: Млади изследователи. Сборник от Втората обща докторантска конференция, февруари 2019, Т. 3, София: УИ "Св. Климент Охридски", 2019, с. 137-147.

6. Козарева, Боряна. Информационно търсене по темата „Кюстендил“ в колекциите на специалните библиотеки (по примера на Централна селскостопанска библиотека). В: : Регионални културни политики за опазване на книжовно-документалното наследство в институциите на паметта – библиотеки , архиви, музеи (Кюстендилски сборник). София: УИ "Св. Климент Охридски", 2020. ISBN 9789540751184, с. 216-226.

7. Пейчева, София, Карачоджукова, Надя, Козарева, Боряна. Модели на регионални политики за популяризиране на културно наследство на област Кюстендил и достъп до него в електронна среда. В: Регионални културни политики за опазване на книжовно-документалното наследство в институциите на паметта – библиотеки , архиви, музеи (Кюстендилски сборник). София: УИ "Св. Климент Охридски", 2020. ISBN 9789540751184

Участие в проекти

Докторантката се включва активно в два от проектите на Катедрата в периода на докторантурата.

1) „Ловеч в българското културно пространство (история и съвременност, културни институции, културно наследство и съвременни технологии“, Договор № 80-10-174 от 26.04.2018 г. Базова организация, ръководител „Катедра БНИКП“, СУ „Св. Кл. Охридски“, проект по ФНИ; Ръководител: проф. дфн Б. Христова; Период на изпълнение: 01.05. – 30.11.2018 г.

2) Проект "Регионални културни политики за опазване на книжовно-документалното наследство в институциите на паметта – библиотеки, архиви, музеи (добри практики в Кюстендилска област)"; Договор № 80-10-35/10.04.2019; Вътрешен номер на проект от projects.uni-sofia.bg - №: 2 624; Базова организация, ръководител. Катедра БНИКП“, СУ „Св. Кл. Охридски“, проект по ФНИ; Ръководител: доц. дн Цв. Панчева; Срок на изпълнение на проекта: 01.05.2019 - 31.11.2019 г

Въпроси и препоръки към докторантката:

Препоръката ми към докторанта е да издаде монография, базирана на дисертационното изследване и съм убедена в необходимостта и ползата от подобен труд за изграждане и проява на съвременно поведение на университетските библиотеки в България.

Въпроси към докторантката:

1. Смятате ли, че е възможно преодоляването на посочените пречки пред възприемането на добрите практики в изследването на информационното поведение в университетските библиотеки в България?

2. Какви са пътищата за промяна на мисленето и нагласите на професионалната общност към потребителски ориентирани системни изследвания с цел запазване и утвърждаване на мястото на университетските библиотеки в образователното пространство?

Заклучение

Дисертационният труд на Боряна Филипова Козарева на тема: „Индикатори за изследване на информационното поведение на потребителите в университетските библиотеки в България“ отговаря напълно на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени в СУ „Св. Климент Охридски“, а именно: Дисертационният труд за присъждане на ОНС „доктор“ съдържа научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Дисертационният труд показва, че

кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания, анализи и интерпретации.

Всичко това ми дава нужните основания напълно убедено да препоръчам и да гласувам за присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Боряна Филипова Козарева.

06.08.2021 г.

Рецензент:

доц. д-р Ели Попова